

O etimologiji osebnih in zemljepisnih imen na Slovenskem

Marko Snoj

IZVLEČEK: V članku sta enciklopedično prikazana problematika etimološke obdelave slovenskih osebnih in zemljepisnih imen in razvoj te panoge v zadnjem poldrugem stoletju. Izpostavljeno je spoznanje, da je za zadovoljivo etimološko rešitev potrebno upoštevati prav vsa dostopna jezikovna in zunajjezikovna dejstva.

On Etymology of Personal and Place-Names in Slovenia

ABSTRACT: The article brings an encyclopedic overview of problems in the etymological treatment of Slovenian personal names and place-names and describes the development in this area during the past century and a half. Special attention is paid to the finding that it is necessary to consider all accessible linguistic and extra-linguistic facts for a satisfactory etymological solution.

Zaradi geografske lege slovenskega etničnega ozemlja in njegove zgodovine je pri etimologiziranju slovenskih imen eno osnovnih vprašanj vprašanje porekla, tj. ali je ime slovanskega, germanskega, romanskega ali madžarskega izvora.¹ Odgovor na to vprašanje je včasih znan na prvi pogled, tako npr. v tpn. *Lóg* < slov. **Lqgъ* iz **lqgъ* »močviren travnik ob vodi«, *Ízola* < it. *Isola* < lat. *insula* »otok«, mnogokrat pa tako zastrt, da se izlušči šele ob koncu uspešne etimološke analize, npr. toponim *Stična*, ki je najverjetneje nastal po disimilaciji iz **Štična* < **Žitit'ina* (leta 1689 *Sitizena*), in je tvorjen iz slovanskega patronimičnega antroponima **Žitit'ь* s sufiksom *-ina*.²

1 Osebna imena

1.1 Rojstna imena, hipokoristiki in vzdevki alpskih in panonskih Slovanov, listinsko izpričani od 7. stoletja dalje, so primerljivi z imeni pri drugih Slovanih. Ta

¹ Članek je nekoliko predelano in dopolnjeno besedilo, napisano za *Enciklopedijo slovenske onomastike*, ki jo pripravljajo v Krakovu.

² Ramovš, *Historična gramatika slovenskega jezika* II, 266.

dediščina se je zaradi prepovedi dajanja nesvetniških imen do danes ohranila le v priimkih, npr. *Černigoj*, *Ljubič*, v hišnih in zemljepisnih imenih, predvsem toponimih, npr. *Dragočajna* iz antroponima **Dragočajъ* + *-ina*, tpn. *Bódislavci* iz antroponima **Bqdislavъ*. V večini primerov so slovenska svetniška imena prepoznavna na prvi pogled, npr. *Martín*, *Jánež*, *Magdaléna*. Vendar ni vedno tako. K identifikaciji nekaterih je pripomogla šele primerjalno-etimološka metoda, npr. *Jérnej* < **šm-ernej* < **šm-bertъlméjъ* za lat. *Bartholomaeus*³ ali *Ílj* in *Tilen* za lat. *Aegilius*, *Aegidius*.⁴

1.2 Slovenski priimki so ne glede na poreklo najpogosteje (a) deantroponimični (pogosto patronimični) iz predkrščanskih ali svetniških antroponimov ali iz vzdevkov, npr. *Černigoj*, *Martinčič*, *Médved*; (b) detoponimični ali izpeljani iz zemljepisnih oznak, npr. *Tolminec*, *Tominec* iz toponima *Tolmin*; *Húmar* iz tpn. *Húm* ali apelativa *húm*, *hôm*, *hólm* < **xъlmъ* »grič«, *Pustótnik*, *Pistótnik*, *Pestótnik*, *Pstótnik*, *Stótnik* iz apelativa **pustota* »neobdelano zemljišče«; (c) izpeljani iz poimenovanj poklicev, npr. *Ribič*, *Strugár*, *Strgár*, *Dráksler*. Med slovenskimi priimki je še mnogo nerešenih etimoloških problemov. Eden takih je priimek *Snój*,⁵ ki se je že pred 20. stoletjem razširil tudi na Hrvaško. Metoda, ki v največ primerih privede do uspešne etimološke razlage, je pri priimkih zgodovinska, tj. zasledovanje zapisov v krstnih knjigah in urbarjih, kombinirana s primerjalno. Za priimek *Kávčič* se ob upoštevanju starih zapisov in primerjavi s priimkom *Tekávčič* izkaže, da je nastal iz *Tkálčič*, kar je patronimik iz apelativa *tkálec* »Weber«.

2 Zemljepisna imena

2.1 Slovenska zemljepisna imena je v večjem številu k etimološki obravnavi prvi pritegnil F. Miklošič. Skladno z duhom časa je za potrebe etimologije v večini primerov zadoščala identifikacija korenskega morfema. Za toponim *Bôrje*, *Boróvlje* in *Borovnica* je torej zadoščala navezava na apelativ *bôr* »*Pinus silvestris*«. Raziškovalci 20. stoletja, od katerih velja omeniti predvsem L. Pintarja, K. Štreklja, F. Ramovša in F. Bezlaja, so k analizi pritegnili jezikovne znake, ki jih kažejo morfološke značilnosti imena, besedo ali imenotvorni sufiks, sklanjatev, etnik in adjektiv. Za edninsko ime *Bôrje* *-a* < **borъjě* je bilo tako ugotovljeno, da je prvotni kolektiv samostalnika *bôr*, torej »mesto, kjer rastejo bori«. Tako so na Slovenskem iz poimenovanj dreves tvorjeni še npr. toponim *Jávorje*, *Hrástje*, *Búkovje*. V primeru *Boróvlje* *-velj*, nem. *Ferlach*, nam množinska oblika pove, da je toponim prvotno feminizirani etnik v akuzativu plurala **Borovl'ane*, ki se kot maskulinum še ohranja v starejši lokalni različici (nom. pl. *Boróvljani*) in v nem. *Ferlach*, kar je iz pogosto rabljenega lokativa **vъ Boròvl'axъ*. Morfološka analiza nas privede do

³ Skok, *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* III, 151.

⁴ Škrabec, *Jezikoslovna dela* I, 103, Ramovš, *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* IV, 120 s. = *Zbrano delo* II, 365.

⁵ Možni izvor tega priimka je v projekciji **сън-ојъ*, kar bi se dalo razumeti kot hipokoristik s pripono, znano npr. iz sln. dial. *dev-oj-ka*, hrv. *djev-oj-ka*, srb., mak. *dev-oj-ka*, iz osnove **сънъ* »spanje, sen«.

spoznanja, da se je kraj nekdanj imenoval **Borovo*, kar ima paralele v drugih slov. jezikih.⁶ *Communis opinio* je, da je ta toponim izpeljan iz fitonima *bõr*; da je torej tvorjen kakor tñn. *Grušovlje* prek **Grušo/evo* iz *grúša* »hruška« ali *Hrastóvlje* prek **Hrastovo* iz *hrást*, vendar sufiks -ov-, ki tvori tudi posesivne adjektive, nakazuje možnost, da bi lahko izhajali iz antroponima **Bor*, nastalega po skrajšavi dvočlen-skih slov. atpn. tipa **Braniborъ*. Taka možnost se ponuja tudi za *Hrastóvlje*, saj je na Slovenskem še znan priimek *Hrást*.

2.2 S F. Ramovšem, še bolj pa z raziskovalci druge polovice 20. stoletja, F. Bezljajem in D. Čopom, se vedno bolj uveljavlja spoznanje, da je predpogoj za uspešno etimološko analizo ne samo upoštevanje morfoloških značilnosti in kritična analiza srednjeveških zapisov, temveč tudi in morda predvsem eksaktna analiza dialektičnih oblik. Standardizacija imen je bila na Slovenskem vse prepogosto v rokah jezikoslovno neizobraženih kartografov, zato je marsikatera knjižna ali pok-njižena oblika zavajajoča. Mikrotoponim v Tacnu, ki je leta 1981, ob priključitvi kraja Ljubljani, standardiziran kot *Grško*, se v dialektu glasi *nə ɣərčkə*, kar je nastalo iz **na gričku*. Nekatere paretimološke razlage se vlečejo že iz prejšnjih stoletij. Na Gorenjskem je toponim, standardiziran kot *Ovsiše*, ki zbujata vtis, da je tvorjen iz *ôves*. Vendar to ne ustreza resnici, saj dialektična oblika *Wôše*, na *Wôšax* ni izvedljiva iz **ovšisíce*, temveč iz **olbšane* »prebivalci ob jelši« k **olbša* > gor. *wôša* »jelša«. Napako je verjetno zagrešil neki nemški pisar, ko je toponim paretimološko povezal z *ôves* in ga nato prevedel kot *Habern*, čemur je sledila napačna slovenska standardizacija.⁷ Dodatni problem uspešnega etimologiziranja so sporadični, ozko lokalno omejeni ali celo že zamrli fonetični pojavi, ki so pogosteje izraženi v imenski kakor v apelativni leksiki. Eden lažjih tovrstnih primerov je množinski mikrotopnim *Múrgle* v Ljubljani. Etimon je pluralna oblika *múrve* (beseda je rom. izvora in izhaja iz lat. *mõrus*), ki je po analogiji z regularnim gorenjskim razmerjem plural *skále* : singular *skáwa* < *skála* najprej dala *múrle*, nato se je v konzonantno skupino -rl- interkaliral -g- kot v primeru *curljāti* »curljati«.

2.3 V mnogih primerih je ključnega pomena upoštevati akcentske znake in vokalno kvaliteto. V večkratnem toponimu *Brezno* primeri, ki kažejo na mladonaglašeni akut in odprti *e*, ki se torej korektno standardizirano glasijo *Brézno*, izvirajo iz apelativa *brézno* < **bezdbnõ* »vorago«, primeri, ki so korektno standardizirani kot *Brézno*, ki torej kažejo na stari akut na korenskem vokalu in imajo zato ozki *e*, pa so izpeljani iz *bréza* »Betula«.⁸

⁶ Pintar, *Ljubljanski zvon* XXX (1910), 414 s., Ramovš, *Historična gramatika slovenskega jezika* II, 62.

⁷ Čop, *Imenoslovje Zgornjesavskih dolin*, 62.

⁸ Snoj, XXXIII. *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, 301.

Literatura

- Bezljaj, France, *Etimološki slovar slovenskega jezika* I–III, Ljubljana 1976, 1982, 1995.
- Čop, Dušan, *Imenoslovje Zgornjesavskih dolin*, Disertacija, Ljubljana 1983.
- Miklošič, Fran, *Die Bildung der slavischen Personen- und Ortsnamen, Drei Abhandlungen: Die Bildung der slavischen Personennamen, Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen, Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, Heidelberg 1927.
- Ramovš, Fran, *Historična gramatika slovenskega jezika* II., Konzonantizem, Ljubljana 1924.
- Ramovš, Fran, *Historična gramatika slovenskega jezika* VII., Dialekti, Ljubljana 1935.
- Ramovš, Fran, *Kratka zgodovina slovenskega jezika* I, Ljubljana 1936.